

İNSAN HAKLARI VE DEMOKRASİ BAĞLAMINDA 'AÇILIM GÜNDEMİ'

PROF. DR. NADİM MACİT*

GİRİŞ

Modern siyaset düşüncesinde “insan hakları ve demokrasi” tartışması insan doğasına ilişkin farklı görüşlerden kaynaklanır. İnsan doğası iyidir / kötüdür / insan bir potansiyeldir önermeleri; devlet- birey ve toplum algısına yönelik çok farklı bakış açılarına yol açmıştır. Bu farklı algılayış tarzlarının, ideolojilerin devlet-birey ve toplum arasındaki ilişki biçimini resmettiği açıktır. Çünkü devlet-birey ve toplum arasındaki ilişki bazen devletin mutlak gerçeklik olduğu üzerine, bazen de bireyin ve toplumun bir gerçeklik, devletin ise bu gerçeklikte bir araç olduğu düşüncesi üzerine kurulur. Dolayısıyla siyasi bir yapı içerisinde hem *ontolojik* olarak hem bir tavır olarak *bireyin* mi yoksa *toplumun* mu öncelikli olduğu meselesi günümüzün tartışma konularından birisi olmaya devam etmekte, hatta liberaller ve cemaatçiler arasında bu tartışma sürüp gitmektedir. Söz konusu tartışmanın odak noktasına toplumu aldığımız zaman devletin kazanacağı yapı ile tartışmanın odağına bireyi aldığımız zaman devletin kazanacağı yapı birbirinden farklıdır. Tartışmanın omurgasını bu fark oluşturmaktadır.

İnsan hakları ve demokrasi, insanın doğuştan potansiyel olduğunu savunan liberal öğreti üzerine inşa edilir. Bu öğreti, devleti de gerekli

İnsan hakları ve demokrasi, insanın doğuştan potansiyel olduğunu savunan liberal öğreti üzerine inşa edilir.

* Prof. Dr. Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelam Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi.

görür; çünkü düzenin tesis edilmesi zaruridir. Düzen devlet aracılığıyla tesis edilmezse insan, doğası itibarıyla bir düzensizliğe yönelebilir. Liberallere göre devlet gerekli bir kötülüktür. Çünkü bireyin özgürlük alanını daraltmaktadır. Oysa insan, belirli haklara, özgürlük alanına sahiptir. Bu nedenle “nasıl bir devlet” sorusu liberal öğretinin peşini bırakmaz. İnsan haklarının “birey, toplum ve devlet” bağlamında ortaya çıkmasının nedeni budur. Öyleyse devlet, hukuk üzerine inşa edilmelidir.

“Devlet, hem vazgeçilmez hem suç üreten bir olgudur.” önermesi göz ardı edilmemesi gereken iki hususu içermektedir: (a) İnsan haklarının var olduğunu kabul etmek yetmez. İnsan haklarının kabulü kadar önemli olan diğer bir husus, bu hakların hangi temel üzerine kurulacağı, sorusudur. Liberallere göre bu sorunun cevabı *ahlaktır*. Lakin bunlara göre, *ahlak* gö-

Düzen devlet aracılığıyla tesis edilmezse insan, doğası itibarıyla bir düzensizliğe yönelebilir. Liberallere göre devlet gerekli bir kötülüktür.

receli bir kavramdır. Liberallerin açmazlarından biri budur. Fakat reel politikada bu hiç konuşulmaz.(b)Devlet hem vazgeçilmez hem suç üreten olgu ise suçu kim, hangi kıstaslara göre sorgulayacaktır? Bunun cevabı, demokratik sistem içinde üzerinde uzlaşmış tabii ve rasyonel hukuktur. Çünkü iktidarın ve güç odaklarının bakış açılarına ve çıkarlarına aydurlanmış bir hukuk insansız iktidara, yani faşizme götürür. Belli bir düzeni ve ahlaki sorumluluğu yok sayan anlayış ise “devletsiz hukuk”; yani anarşizmi onaylar. Ahlaki ve siyasi olmak üzere iki anlamda kullanılan hak ve bu kapsamda dile getirilen insan hakları ve sorumluluk belirtilen iki ayrı ucu dengelemenin politik yolu olarak görülmüştür. Ülkemizde

ise demokrasi ve özgürlük gibi kavramları dillerinden düşürmeyenlerce “insansız devlet, devletsiz hukuk” inşa ederek aşırı uçlara kaymışlardır. Öyleyse temel mesele; birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkinin keyfiyetini kavramak ve işleyen bir hukuk sistemi inşa etmektir.

I. İnsan Hakları: İnsanı Büyücüden ve Diktatörden Korumak

“İnsan hakları”, çok eskilere kadar giden felsefi bir söylem olmasına rağmen terim olarak son yüzyılda ortaya çıkmıştır. Daha önceleri bu kavramın karşılığı olarak doğal haklar kavramı kullanılmıştır. İnsan hakları terimi, çağımızın ürünü olan en özel terimlerinden biridir.¹ İnsan hakları, tarihî süreçte insana karşı çıkarıcı ve baskıcı yönetimlerle, insanı bir değer

olarak kabul eden anlayışların çatışmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İnsan hakları hem çok boyutlu hem değişken içeriğe sahip bir kavramdır. Nitekim toplumsal değişim ve dönüşümler bu kavramın içeriğini ve öz niteliklerini değiştirmektedir.² Söz gelimi insanın düşüncelerini ifade etmesi, özel hayatı bir haktır. Gelineen noktada iletişim araçlarıyla insanın mahrem dünyasına giren iktidardan insanı korumak da bir haktır.

İnsan hakları insan topluluklarına değil, bireye göndermede bulunur. Bu nedenle insan hakları birey haklarıdır. Çünkü bu haklar, temel niteliği itibarıyla bir tercihte bulunmayı gerektirir. Tercihle bulunmak ise bir şeyi diğer bir şeyden ayırma nedenlerini düşünebilme yeteneğine işaret eder. Bu, insana özgü bir durumdur. Gruplar, topluluklar için düşünme ve mütalaa etmek gibi bir şeyden söz etmek rasyonel değildir. İnsan haklarının ilk hedefi, insanın ferdi hakları; ikincisi ise özgürlük haklarıdır. Bu bağlamda şunu ifade etmek gerekir: Bir yerde herhangi bir haktan bahsediliyorsa ilk dile getirilen şey, muhakkak onun özgürlükle olan ilişkisidir. Zira hak, talep etme düşüncesini beraberinde getirir; talep etmek de özgür olmayı gerektirir. En yalın anlamıyla özgürlük, kişinin hayatını kendi tercihlerine göre kurma çabasının başkalarınca keyfi olarak engellenmemesi ve kişinin eylem olanaklarının kısıtlanmaması anlamına gelir.³

“İnsan hakkı, kişinin sırf insan olmak itibarıyla sahip olduğu bir hak türüdür.” İnsan hakkı, eskiden beri doğal haklarla ilişkili bir şekilde devam etmiştir. Peki, nedir bu doğal haklar veya çağın diliyle insan hakları? İnsan hakları kavramına göre daha geniş bir zemin üzerine oturan doğal haklar, en temel göstergeleri itibarıyla özgürlük, hayat ve mülkiyet hakkı olarak tanımlanır. Bu hakların sınırlarını belirlemek güçtür. Bu konu üzerine çalışmış olan düşünürler ve çeşitli beyannamelere bakılınca yukarıda dile getirilen temel haklara ilaveten din ve vicdan, düşünce ve ifade özgürlüğü, işkence görmeme ve özel yaşama saygı⁴ gibi birçok hak da görülür.

İlk başta insan hakları ahlaki-felsefi bir bilgi meselesi olarak değerlendirilirken daha sonra uluslararası belge ve bildirilerin konusu hâline gelmiş ve hukuk düzenleri tarafından tanınmaya başlanmıştır. Doğal haklar düşüncesinin bir devamı olarak insan hakları fikrî esas itibarıyla devletin sınırlanmasını amaçlamaktadır. Bugün bu kavram, insan varoluşu üzerine yapmış olduğu ahlaki vurguyla birlikte, devlet karşısında bireylere güvenceli ve dokunulmaz bir alan tanımak suretiyle de iktidarın sınırlanmasına yardımcı olmaktadır.⁵ İnsan hakları, devlet yönetimini ve

“İnsan hakkı, kişinin sırf insan olmak itibarıyla sahip olduğu bir hak türüdür.”

gücünü elde eden iktidarın kendi çıkarı ve inançları çerçevesinde insanlara tahakküm etme arzusunu ve uygulamasını ortadan kaldırmaya yöneliktir. Bilgiden kopmuş mistik kurgulardan beslenen büyücüler / muhayyel karizmatik liderler kendilerine hükmedenin gerçeklik olduğunu anlayınca insani sınırları aşarak çığırından çıkarlar. Bunlar ya muhaliflerini temizleme hareketine girişirler ya nihai çözüm modelleri dayatarak baskı yoluyla herkesi tek kalıba sokmak isterler ya da ötekilerinin kirliliğinden bahsederek kültürel arınma efsanesi uydurup insanları olumsuz sıfatlarla tanımlar ve hedef gösterirler. Oysa gerçeklik, büyücü / karizmatik liderlerin vaatlerine, programlarına ve ideolojilerine boyun eğmez. Bu nedenle

İnsan hakları,
demokratik
siyasi yapı
içerisinde
insanı,
büyücülerden
ve
diktatörlerden
korumanın bir
zırhıdır.

insan hakları, tek elden sürdürülen yönetimlerin tahakkümüne karşı durmanın imkânını sunan gerçekliktir. Bu anlamda insan hakları, demokratik siyasi yapı içerisinde insanı, büyücülerden ve diktatörlerden korumanın bir zırhıdır.

Doğal haklar veya insan hakları doktrininin amacı siyasi olduğu için dolayı siyasi iktidar, insan haklarına dayanan iddia ve taleplerin hedefi olmak durumundadır. İnsan hakları doğrudan doğruya devlete karşı ileri sürülür ve özünde devlete yöneliktir. Devlet ve insan hakları kavramlarının hem birbirlerini tamamladıkları hem birbirleriyle çeliştikleri sıkça dile getirilir. Bu iki kavram arasındaki ilişki sürekli olarak bir çift yönlülük arz etmiştir. Çünkü devletin egemenliğinin sınırı, insan haklarının

genişliği veya sınırlılığı ile belirlenmektedir. Bir devlet insan haklarına çok fazla müdahale ettiği zaman bu onun otoriter bir karaktere sahip olduğunu resmeder. Bu nedenle o ülkede insan haklarının var olmadığı veya zayıf olduğu ifade edilir. Aksi yönde bir devlet, insan haklarına karşı ne kadar hoşgörülü ise o ülkede insan hakları o derecede geniş ve ileridir.⁶ Belirlenen dengenin korunmasına inanan bir siyasi zihniyet demokratik kültür üretebilir ve bu kültürü geliştirebilir. Dolayısıyla demok-rat olmak, fikrî ve ahlaki bir tutumdur; Rivayetle ya da “Ben değiştim demokrat oldum.” demekle demokrat olunmaz.

II. Demokrasi: İktidarın Dağılımı ve İşleyen Rasyonel Hukuk

Bir yönetim biçimi olarak demokrasi: (a) Hukukun üstünlüğünü onaylar. (b) Bireysel hürriyetler ve temel hakları anayasal güvence altına alır. (c) Militarizmi reddeder. (d) Rasyonel eğitimi temel alır. (e) Kolektif

akıldan ziyade bireysel aklı ön plana çıkarır. (f) Yukarıdaki temel özellikleri rasyonel eğitimle inşa etmiş bireyin tercihine güvenir ve seçme seçilme hürriyeti tanır.⁷

Demokratik sistemde yönetimin işleyişi, sadece yönetimin tanınan organları arasında değil, hükümet ve muhalefet arasında da bir güç paylaşımını beraberinde getirir. Toplum, demokratik siyasi yapı içinde hiçbir lidere, hiçbir partiye ya da sınıfa, çoğunluğa, yönetime, dinî kurumlara ve dinî cemaatlere, şirkete ya da mesleki iş birliğine, sendikaya sınırsız güç tanınmadığını düşündüğü için kendisini özgür sayar. Bu özgürlüğün sırrı, temel özelliği iktidar dağılımı olan demokratik sistemin yapısında demokratik hakların en iyi biçimde yeniden üretilmesini sağlayacak bir örgüt çokluğunun oluşmasında yatar.⁸ Bireyin haklarına dayalı demokratik kültür ve siyasi yapı, iktidarın dağılımını ve herkese eşit şekilde uygulanan, imtiyazları ortadan kaldıran, işleyen hukuku zorunlu kılar.

Eğer belirtilen iki temel husus işlemiyor veya bir toplum kendi iç dinamiklerinden bu düşünceyi üretmiyorsa insan hakları ve demokrasi şekli söyleme dönüşür. Ayrıca belirtilen düşüncenin Batı siyasi kültürel geleneğinde nasıl ortaya çıktığı, felsefi temelinin ne olduğu, dolayısıyla Türk milletinin kültürel aklında bunun tarihî, fikrî ve ahlaki boyutu anlaşılmasından, şekli düzeyde insan hakları ve demokrasi edebiyatı yapmak her şeyi anlamsızlaştırır. Söz gelimi bireyin olmadığı, karizmatik / büyücü-mistik önderlere bağımlı kişilerden mürekkep bir yapının ve bu yapıdan beslenen insanların insan hakları ve demokrasiden bahsetmesi ironik bir durumdur. Böyle bir durumu, demokratlık etiketi altında sunmanın ürettiği bunalımı aşmak için şu hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir.

Birincisi: İnsan hakları, hukuk düzenini etkileyen, demokratik bir toplumun temel ilkeleri olarak değerlendirilir. Bu söylem itibarıyla, devletlerin egemenlik ve iktidar alanları, vatandaşların özgürlükleri ve hakları için sınırlandırılmaktadır.⁹ Birey ve devlet açısından geçerli olan bu tespit, postmodern dönemin ürünü olan dinî-etnik paralel devletlere karşı insanı korumak için de geçerli olmalıdır. Herkesin kamusal alanda varlığını sürdürmesi demokratik toplum olmanın gereğidir. Fakat hiçbir dinî-etnik hareket bir iktidar biçimi olarak devletin kurumlarını biçimlendirmemelidir.

Demokrasi, dinî, felsefi, ahlaki, ideolojik bireysel inançların varlığını ve bunların özgür ifadelerini onaylar.¹⁰ Fakat bu dünya görüşlerinden hiç-

Herkesin
kamusal
alandaki
varlığını
sürdürmesi
demokratik
toplum
olmanın
gereğidir.

birinin bir diğzerinin üzerine egemenlik kurmasını kabul etmez. Bu ister söylemle ister fiil ile isterse propaganda yoluyla olsun fark etmez.

İkincisi: İnsan haklarının bütün boyutlarıyla ortaya konulabilmesi için insanlığın imtiyaz yapılarına ve sömürgeciliğe karşı vermiş olduğu mücadelenin ve değışimin anlaşılması gerekmektedir.¹¹ İmtiyaz yapılarına karşı aklın, ekonomik düzlemde yaşanan sömürüye karşı hakça paylaşımın işlemediğı yerde, diğzer bir deyişle sömürüye açık bir toplumda haktan, hukuktan ve demokrasiden bahsetmek insanları şekli görüntülerle aldatmaktan başka bir şey değildir. Herhangi bir dinî grubun insan hakları, en azından dinî inanç ve özgürlüğü konusunda gerekeni yapmak başka bir şey; onu kamusal alanda ve devletin kurumlarında imtiyazlı hâle getirmek başka bir şeydir. Bir karizmatik liderin anlatisının dışında hiçbir düşünceye ve farklı görüşe yer vermeyen bir yapıda demokratik kültürden bahsetmek gülünçtür. Çünkü insan hakları, yukarıda belirtilen yapıların geçerli olduğı yerde varlığını koruyamaz.

Üçüncüsü: Modern demokratik sistemde yer alan insan hakları, insanın çeşitli haklara sahip olduğunun dünya ölçeğinde ilk dile getirilişide değildir. Ancak bir siyasi söylem olarak yeni bir hayat tarzı ve bu hayat tarzına uygun hazırlanması gereken bireyin ilk ifade edilişide şekli olduğı inkâr edilemez bir gerçektir. İnsan hakları bireyi korumayı amaçladığına göre egemen güçlerin telkinine ve sömürüsüne açık, kendi taraflarına bazen din adına bazen başka gerekçelerle imtiyaz alanı oluşturan bir zihniyet demokrat olamaz. Keza fakirliğe ve yoksulluğa karşı önemi bulunmayan ulusal ve uluslararası şirketlere yaslanan ve dağdan inen teröristlerle muhaliflere özel hukuki uygulama sunan bir sistem, demokratik olamaz. Böyle bir tablonun demokrat olarak etiketlenmesi, “uydurma görüş rivayet eden” aydınlar açısından geçerli olabilir.

Dördüncüsü: Demokrasi ve insan hakları ilişkisini; bireycilik, rasyonalite ve serbest piyasa ekonomisi gibi temel sabiteler açısından okumak gerekir. Daha doğrusu bu kavramlarla demokrasinin nasıl okunması gerektiğı, insan hakları ve demokrasi ilişkisinin bağlamında ortaya çıkar. **Modern demokrasi ve insan hakları** açısından insanın bir potansiyel olduğı önermesi üzerine geliştirilen düşüncenin temelinde akılçılık kavramı yer almaktadır. Demokratik düşüncede bir insanın rasyonel olması kişinin akıl sahibi bir varlık olması anlamına gelmez. Bu, çok basit bir değerlendirmedir. Demokratik düşünce geleneğı açısından “rasyonel” olmak; bilişsel ve eleştirel bir tavır alabilmek, haklarını ve bunların önemini kavrayabilmektir.¹² Bireyin kendi faydasını bilmesi ve devletin kendi çıkarını gözetmesi böyle bir siyasi akılla mümkündür. Hukuku davranışının temeli sayan rasyonel birey ve siyasi akıl, haklarını ve haklarının sınırını koruyabilir. Demokratik sistemin işlemediği eleştirel ve bilişsel aklın varlığına bağlıdır.

Beşincisi: İnsan hayatını korumak için ekonomik yeterliliği, eğitim ve sağlık imkânlarını sağlamak gerekir. Bu ise belirtilen alanlarda tekelleşmeyi ve seçkin zümrenin halkı istismar etmesini önlemekle mümkündür. İlerlemeci düşüncenin doğrusal tarih anlayışı nasıl ki Batı'nın Doğu'yu tanımlamasını ve aşığılamasını üretmişse¹³ feodal yapı da mülkiyet hakkı, özgürlük ve hayat hakkı gibi temel insan haklarını ortadan kaldırarak ağalık ve beylik düzenini üretmiştir. Karizmatik kişilerin etrafında şahsiyeti yok edilen ve eritilen kişiler bağımsız hareket etme yeteneğini kaybederek "kendine bahşedilene" razı olmak durumunda kalmışlardır. Böyle bir sapmayı hak çerçevesine yerleştirmek daha önce değindiğimiz demokrasinin temel sabitelerine aykırıdır. Çünkü demokrasi her türlü tekelleşmeye karşıdır. Bu, bireysel iradenin ve tercihin, hak ve özgürlüklerin ortadan kalkmaması adına çekilen bir çizgidir.

Demokratik sistem aşiretleri beslemez; aşiretler üzerinden etnik ayrımcılığı bir özgürlük biçimi olarak takdim edemez.

Demokratik sistem aşiretleri beslemez; aşiretler üzerinden etnik ayrımcılığı bir özgürlük biçimi olarak takdim edemez. İster Kürt sorunu, ister terör sorunu, ister bölgesel sorun, ister üniter devlet sorunu, ister insan hakları sorunu, ister Kürtçülük diyelim, netice itibarıyla mevcut olan sorunun **anahtar kavramı, aşiret yapısıdır**. Bu yapı, geçmişimizden kalan bir mirastır. Böyle bir yapının varlığı ve kutlanması, demokratik sistemimiz açısından her yönüyle problemdir. Ancak kabul etmemiz gerekir ki resmî ideoloji, Kürt kökenli vatandaşları Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ortak hedef ve gayelerine tam anlamıyla entegre edememiştir. Aslında kendi eksikliğini bu vatandaşların gayesiz ve hedefsiz olduğu gibi bir

savın üzerine inşa etmeye çalışmıştır. Oysa sağduyuya uygun bir çözüm arzusu ortaya konulsaydı, Kürtlerde var olan herhangi bir gayeye hizmet etme meylî sosyolojik anlamda irdelenseydi, muhtemeldir ki bugün bölücülük veya Kürtçülük diye adlandırdığımız bu sorunla karşı karşıya olmazdık. Çünkü Kürt kökenli vatandaşlarımızda herhangi bir gaye ve ideale çok şiddetli bağlılık söz konusudur. Bölgede var olan aşiret yapısı işte bu gerçek üzerine kurulur. Gökalp'ın ifadesiyle Kürtler, aşiret söz konusu olduğu zaman, hayatlarını, servetlerini, evlatlarını bu yapıya feda etmekten kadın, erkek çok büyük mutluluk duyarlar.¹⁴ Bu, hem Gökalp'ın yaşamış olduğu dönem hem de bugün için geçerli bir tespittir. Demek ki süreç içerisinde sağduyuya uygun, demokrasiyle örtüşen bir çözüm sunulamamış, bölgedeki sorunun nesnel şartları, aşiret yapısı, şeyh-din-devlet ilişkisi gerektiği şekilde irdelenememiştir. Siyasi iktidarlar meseleyi

çözüme kavuşturma yerine bölgenin yapısını siyasi istismar konusu etmiş ve bundan faydalanmışlardır.

Bugün ise siyasi iktidarların beslediği ve istismar ettiği feodal yapı, PKK terör örgütü tarafından bilinçli, bir amaç ve gayeye hizmet doğrultusunda programlı bir şekilde kullanılmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, Kürt toplumunda var olan bir gayeye yönelik eylemde bulunma arzusu, bugün terör örgütü tarafından örgütün en önemli araçlardan biri olarak kullanılmaktadır. Yörede aidiyet şuurunun güçlü bir biçimde canlılığını sürdürmesi, aslında aşiret-kabile yapılaşması dediğimiz köy altı kuruluşların varlığını canlı bir şekilde koruyor olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun içindir ki aşiret kimliği bir şemsiye olma özelliğini hiç kaybetmemiştir. Bireyleri içine almış, korumuş, benlik ve kimlik kazandırmıştır. Doğal olarak böylesi bir sosyal yapıda “millî-devlet” diye belirlenen dil, duygu ve düşüncede birlik sağlanamamış, aynı topraklar üzerinde yaşayan insanların ortak bir paydada birleşmeleri anlamında milletleşme süreci de istenilen düzeyde gerçekleşmemiştir.

Toplumsal kimliğin etkinlik kazandığı günümüzde aşiret, kabile bilinci silinmemiş, aksine varlığını sürdürmesine katkı sağlanmıştır.

Çok partili hayata geçiş dönemi ve sonrasında bölge insanından aşiret-kabile mantığı üzerinden faydalanmaya çalışılmış olması bu katı yapının devam etmesinin en önemli etkenlerden biridir. Siyasal partiler (merkez sağ ve sol) aşiret reisleriyle yaptıkları pazarlıklar neticesinde o aşiretin oy potansiyelini elde etmekle yetinmişlerdir. Bu siyasi tutum hem aşiret ağasının karizmatik lider özelliğini artırmış hem de aşiret mensuplarının birey olma bilinci törpülemiştir. Kısacası toplumsal kimliğin etkinlik kazandığı günümüzde aşiret-kabile bilinci silinmemiş, aksine varlığını sürdürmesine katkı sağlanmıştır.

Demokrasinin olmazsa olmaz niteliklerinden hangisi bu sosyal yapı içinde mevcuttur? Bu soru üzerinde biraz duralım: Aşiret bilinci, mensubiyet duygusu (community feeling) aşiretin dokusunu zayıflatmış olsa bile- sosyolojik anlamda aşiret olgusunu eritememiştir. Bu nedenle, yörede önemli bir aşiretleşme ve cemaatleşme oluşumu, aşiret dışı tutum ve davranışlara âdeta tepkide bulunmaktadır. Hatta aşiret dışı olanlarla evlilik ilişkileri bile zayıftır. Aşiret reisi ister seyit olsun ister ağa veya bey olsun cemaati üzerinde büyüleyici bir etkiye sahiptir. “ağa, bey ve seyit” in bu etkisi Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve bölge insanı arasında kurulamamış, bölgede yaşayan insanlar her türlü sıkıntısında devlet veya onun kurumlarına değil, aşiret reisine başvurmuştur. Çünkü bölgede aşiret reisi temsil ettiği topluluğu yönlendiren, haklarını

arayan, resmî örgütlerle doğrudan temas sağlayan, çözüm getiren bir role sahiptir. Yani aşiret reisi devlet ve kurumlarının yerine getirmesi gereken yükümlülükleri de ifa eden kişidir. Bu nedenle aşiret reisleri mensuplarıyla resmî kuruluşlar arasında deyim yerindeyse bir çeşit aracı rolünü oynarlar. Onların kentlerdeki sorunlarını çözerler, çözüme katkıda bulunurlar ama sorgusuz itaat beklerler ve karşılığını bulurlar.¹⁵ Sonuç olarak bölgede devletin işlevsel olarak var olmadığı ve hatta psikolojik bir güvence oluşturmadığı da görülür. Aşiret içerisinde bir şahsın suçu adli bir mesele olarak değil, aşiret reisini ilgilendiren bir sorun olarak değerlendirilir.

Bölgede demokratik kültürü geliştirmek yerine toplumu ağaların, efendilerin ve şeyhlerin kölesi yapan siyasi iktidarlar, demokratik kültürün temeli olan bireysel aklı yok etmişlerdir. "Bireysel bir aklın gelişmesi için, demokratik bir yönetimin asli özelliği olan, 'bireye devredilemez' bazı hakların verildiğinin bilinmesi gerekir."¹⁶ Bu hakların başında "mülkiyet" hakkı gelir. Mülkiyet hakkı temel bir insan hakkı olarak demokratik bir kültürün içselleştirmesinde en önemli unsurlardan biridir. Mülkiyet, bireysel varoluşun en önemli göstergesi ve şahsiyetin temel yapıcı faktörüdür. Bölge insanı feodal yapı içerisinde mülkiyet hakkından bile yoksun bırakılmıştır. Çünkü aşiret yapısında mülkiyet hakkı şeyh, ağa ya da bey'in elindedir. İktisadi ilişkilerin öncelikli kaynağının toprak olduğu bölgede, bu kaynaklar zikredilen kişilerin elinde olduğu için bölge vatandaşları, bu kişilere kaçınılmaz olarak bağımlıdır.

Şayet bölgede bir çözüm aranıyorsa mutlak suretle toprak reformu yapılmalıdır. Toprak reformu demek, mülkiyet anlamına gelir ve ancak mülkiyeti olan ferdin / fertlerin bütünleşmesinden söz edilebilir. Aksi durumda Türkiye Cumhuriyeti'nin ortak hedef ya da gayelerine entegre edilmemiş olan bu vatandaşlarla kader birliğinden söz etmek mümkün değildir. Somut çözüm ve katkıların dışındaki günübürlük yaklaşımlar sorunu daha da derinleştirir.

Demokratik kültürün zayıf kalmasının ve aşiret yapısının güçlenmesinin diğer bir nedeni çok partili sistemle birlikte sürdürülen eğitim politikasıdır. Bireye bir hak olarak verilen "eğitimde fırsat eşitliği" ilkesinin gereğince uygulanmadığı bir gerçektir. Bürokratik zeminde bölgenin bir sürgün yeri olarak algılanması da eğitim politikasını olumsuz etkilemiştir. Demokratik kültür oluşturmanın gereği olan rasyonel bir eğitimin verilemediği bir gerçektir.

Mülkiyet,
bireysel
varoluşun en
önemli
göstergesi ve
şahsiyetin
temel yapıcı
faktörüdür.

Bugün ülkemizde kendisini liberal adlandıran kişilerin- bunların çoğu İslamcı ve eski Marksist'tir- bu sorunu konuşurken kullandıkları dil ile modern demokraside Batılı liberallerin bireyden ne anladıkları arasında bir çelişki kendini açığa vurmaktadır. **Batılı liberallere göre siyasi yapı bireylerin ortak aklı doğrultusunda biçim kazanır. Devlet birey ilişkisinde bireyin önceliği ortaya çıkmış olur.** Bireycilik liberal düşüncenin metafizik ve ontolojik çekirdeği; ahlaki, siyasi, iktisadi ve kültürel varoluşunun temelidir. Liberal düşünürler tarafından bireyin temel ontolojik bir gerçeklik olarak değerlendirilmesi, doğal olarak toplumun varlığının bireye nazaran ikinci plana düşmesine neden olmuştur. Klasik liberalizmde birey, neredeyse bütün düşünürlerin teorilerinde odak noktayı oluşturmaktadır. Daha doğrusu bu dönemde birey esas alınmış ve bu bireysellik çerçevesinde kurallar ve kurumlar geliştirilmiştir. Klasik liberalizme bağlı Hayekci bireyciliğe göre, beşerî ilişkiler âleminin temel varlığı bireydir.¹⁷ Bireyin varlığı, sınıf, halk, millet gibi sosyal bütünlerin varlıklarından daha somuttur. **Bizim liberallere göre ise sınıf, halk, millet kavramı zikredildiğinde birey ön plandadır; aşiret, terörist, ağa, şeyh ve bunların sosyal karşılığı olan yapılar söz konusu olduğunda birey ikinci plandadır.**

III. 'Açılım Gündemi': Hukuka ve Demokrasiye Veda

İnsan hakları, demokrasi ve hukuk devletine ilişkin, medyada yoğun bir tartışmanın var olduğu gözlenmektedir. Ancak bu bunların ciddi bir bölümünün; insan hakları, demokrasi ve hukuk devletine ilişkin akademik bir tartışma olmadığını ve kavramların doğasına uygun bir tartışma ortamının oluşmadığını rahatlıkla ifade edebiliriz. Bu tartışmalar kamuoyunu yönlendirme, hatta amaçlı olarak yanlış bilgilendirme noktasına varmıştır.

Demokrasi etiketi altında "yanlış bilgilendirme ve çarpıtma" kapsamına giren hususları şöyle sıralayabiliriz:

1- İnsan hakları, insanların doğası gereği sahip oldukları haklardır. Bu cümlenin, öznesinde, yüklemde ve anlamında bir sıkıntı olmadığı da gayet aşikârdır. Genel hatlarıyla söylemek gerekirse, bir kişinin, siyasi, ekonomik, kültürel ve bireysel hakları da bütün demokratik yönetimlerde mevcuttur ve anayasal olarak güvence altına alınmıştır. Bu, Türkiye Cumhuriyeti için de geçerlidir. Türkiye Cumhuriyeti'nde çeşitli insan hakları ihlalleri de vardır. Bunları tartışmak ve konuşmak da gerekir. Elbette bunun

Bireycilik liberal düşüncenin metafizik ve ontolojik çekirdeği; ahlaki, siyasi, iktisadi ve kültürel varoluşunun temelidir.

da bir yolu ve yöntemi vardır. Ancak bu yolların hiçbiri ne kadar zorlanırsa zorlansın güncel olarak konuşulan açılım ve insan hakları söylemini meşrulaştıracak bir biçime dönüşemez. Neden dönüşemez? Çünkü bu demokrasi, hukuk devleti ve insan hakları beyannamesine tümüyle aykırı bir söylemdir.

2- Hukuk devletinde insan hakları anayasal güvence altındadır. Hukuk devletinin felsefi temeli de bu hakların koruma altına alınmasında yatar. Hukuk devletinin temel prensibi eşitlik ilkesidir. Yani hiç kimse, dinî inanç, ahlaki görüş, siyasi tutum vs. özelliklerinden dolayı hukuk önünde eşit muamele hakkından yoksun bırakılamaz ve yine hiç kimse hukuk önünde ayrıcalıklı olarak değerlendirilemez. Böyle bir şey söz konusu olursa bu hem hukukun hem de onun korumakla mükellef olduğu insan haklarının ihlali anlamına gelir. Bu da anayasal bir suçtur.¹⁸

3- Bir tarafta devletin varlığı ve birliğine kastetmiş bir terör olayı ve buna iştirak etmiş teröristler; diğer tarafta bırakın terörü hiçbir politik boyutu olmayan, tamamıyla bir hak arama teşebbüsü olan işçilerin eylemi yer almaktadır. Teröristi sınırda karşılamak, yargılayacak kişileri ve devletin resmî makamlarını sınıra göndermek, insanların "hayat" gibi en temel hakkını elinden almak için dağa çıkan teröristi protokolle karşılamak doğru değildir. Çünkü hayat hakkı, insan haklarının temelidir. Bu hakkın ihlal edildiği sistemin ve insan hakları söyleminin, ahlaki, felsefi ve ameli bağlamı ortadan kalkar. Çünkü hiçbir demokratik yönetim biçiminin asla kabul etmeyeceği ilk şey; teröristi, siyasi iktidarın yargı üstündeki baskısı ve yargının eliyle hukuk devletini yok sayarak ödüllendirmektir. Bu tablo tüm halkın hukuk devletine olan inancını yıkar.

4- Açılım gündemi yürütmenin yargı üzerindeki baskısının sonucu olarak hukuk, insan haklarını tamamen ihlal etmiş ve insan hakların koruyucusu olma özelliğini yitirmiştir. Çünkü insanın temel hakkı olan "hayat hakkına" yönelik saldırı için organize olmuş bir terörist grup masum kabul edilmiştir. Demokratik bir devletin olmazsa olmaz özelliği, insanların, hayat, hürriyet ve mülkiyet hakkını anayasal güvence altına almış olmasıdır. Yürütme olarak siyasi iktidar, insanları bu haklarından yoksun bırakan terörist bir hareketi meşrulaştırmıştır. Halkın adalet ve hak inancını kırarak terörü ve teröristi demokrasi ve insan hakları adına meşrulaştırmaya çalışmak ya da böyle bir algı üretmek, insan hakları söylemini referans alanlarından çıkarmış faşist rejimlerde bile yoktur.

5- Yürütmenin yargı üzerindeki baskısı ne demokratik bir yönetim biçimiyle ne de insan haklarıyla bağdaşır. Kaldı ki hukuk devletinin eşitlik gibi temel bir ilkesi sadece ihlal edilmemiş, yok sayılmıştır. Bilindiği üzere hukuk felsefi temelde "hak" kavramı üzerine inşa edilir. Adalet, hak edene hakkını vermektir. Hak ise bir kişinin lehine ve aleyhine olan şey olarak tanımlanır. Hele İslam inancına sahip olan insanlar açısından hak, iman ve hayatın anahtarıdır. Hayat, hak üzerine inşa edilir. Hakkın olmadığı top-

lum ölüdür. Demokratik sistem de insanları hak sahibi varlıklar olarak görür. Dünyanın kabul ettiği genel tanım itibarıyla adalet, hak edene hakkını vermektir. Bu durumda, siyasi iktidar açısından teröristler, yok ettikleri hayatlar karşılığında ödüllendirmişlerdir. Diğer taraftan hakkının ihlal edildiğine inanan insanlara karşı cop tehdidini kullanmak kelimenin tam anlamıyla hukuka ve demokrasiye veadır. ■

¹ Jeffrey Jowel Oc and Johnathan Cooper, (2001: 5) *Understanding Human Rights Principles*, Oxford: Oxford Portland, Oregon.

² Anıl Çeçen, (2000:9, 19) *İnsan Hakları*, Ankara: Gündoğan Yayınları.

³ Norman P. Barry, (2004: 217-218) *Modern Siyaset Teorisi*, (çev. Mustafa Erdoğan-Yusuf Şahin) Ankara: Liberte Yayınları.

⁴ Philippe Raynaud- Stephane Rials (2003: 451) *Siyaset Felsefesi Sözlüğü*, (çev. İsmail Yerguz, vd.), İstanbul: İletişim Yayınları.

⁵ James Griffin, (2008: 176, 179) *On Human Rights*, Oxford University Press.

⁶ Neus Torbisco Casals (2006) *Group Rights as Human Rights*, USA: Harvard University, U. S. A, 2006.

⁷ Demokrasinin kökeni, sabiteleri ve dayanakları hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Claude Lefort, (1998, *Democracy and Political Theory*, (Trans: David Macey) Polity Press.

⁸ John Gray (2004: 304) *Post-Liberalizm: Siyasal Düşünce İncelemeleri*, (çev: Müfit Günay) Ankara: Dost Kitabevi. Ayrıca bakınız: James Bohman and William Rehg, (1997: 321, 324) *Deliberative Democracy*, London: Cambridge, Massachusetts.

⁹ Jeffrey Jowel Oc and Johnathan Cooper, (2001: 5) *Understanding Human Rights Principles*, Oxford Portland, Oregon.

¹⁰ Tekelleşme ile farklı kültürlerin haklarını koruma arasında çekilen felsefi çizgiyi tartışmak bağlamında bakınız: Helaine Silverman, D Fairchild Ruggles, (2007) *Cultural Heritage and Human Rights*, USA: Springer.

¹¹ Janet Dine and Andrew Fagon, (2006: 115-118) *Human Rights and Capitalism*, USA: Cheltenham, UK Northampton MA.

¹² Bakınız: James Griffin, (2008: 9-14) *On Human Rights*, Oxford University Press; Ross Poole (1993: 95) *Ahlak ve Modernlik*, (çev: Mehmet Küçük) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

* Doğal kaynakların ve ekonomik gücün demokrasi ve otoriter siyasi yapılar üzerindeki etkiler için bakınız: Thad Dunning, (2008: 5-25) *Crude Democracy*, Cambridge University Press.

¹³ Bakınız: John M. Hobson (2006) *Batı Medeniyetinin Doğulu Kökenleri*, (çev: Esra Ermert) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

¹⁴ Ziya Gökalp, (Ts: 39) *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*, İstanbul: Sosyal Yayınlar.

¹⁵ Bakınız: Orhan Türkdoğan (2004) *Sosyal Hareketlerin Sosyolojisi*, İstanbul: IQ Yayınları.

¹⁶ J.Bohman and W.Rehg, (1997: 206, 215).

¹⁷ C. Lefort tarafından yapılan bu çalışmada; demokrasi ve siyasal teori arasındaki bağ irdelenmiştir. Politik teori ve insan hakları başlığını taşıyan bölümde politik teorilerin insan haklarına ilişkin değerlendirmeleri, teorisyenlerin düşüncelerinden hareketle ortaya konulmuştur. Devrimlerin siyasal düşünüş ve demokrasi üzerindeki etkisi anlatılmıştır. Bakınız: Claude Lefort (1998: 24-29) *Democracy and Political Theory*, (Trans: David Macey) Polity Press.

¹⁸ Jeffrey Jowel Oc and Johnathan Cooper, (2001:4) *Understanding Human Rights Principles*, Oxford Portland, Oregon.

* İnsan haklarının anlamı üzerinde yapılan tartışmalar bütünlüğü korumada ısrarlı olmalarına karşın hayat hakkı ve bunun korunmasına özel anlam yüklerler. Çünkü diğer haklar hayatın varlığına ve devam etmesine bağlıdır. Bakınız: J. Griffin, (2008: 212-213).